

Голові разової спеціалізованої
вченої ради у Донецькому
національному університеті імені
Василя Стуса, доктору юридичних
наук, професору, декану
юридичного факультету
Донецького національного
університету імені Василя Стуса

Коваль Ірині Федорівні

**ВІДГУК
ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА**

**доктора юридичних наук, професора, заступника директора з
наукової роботи Державної установи «Інститут економіко-правових
досліджень імені В.К. Макутова Національної академії наук України»**

Джабраїлова Руслана Аятшаховича

на дисертацію Пашиніна Олександра Анатолійовича

**на тему «Правові форми реалізації права власності у сфері
господарювання», подану до захисту до разової спеціалізованої вченої
ради у Донецькому національному університеті імені Василя Стуса на
здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» зі
спеціальності 081 «Право»**

Актуальність обраної теми дослідження

Безперечно, основою економічних відносин, предметом багатоманітних за складністю господарських операцій, метою залучення інвестицій у господарську діяльність тощо виступає власність яка економічна категорія та її юридичне оформлення, яке набуває виразу у праві власності.

Саме реалізуючи право власності у формах, що знайшли закріплення в актах чинного законодавства України, міжнародних договорах, ратифікованих Верховною Радою України, забезпечується участь держави, територіальних громад та суб'єктів господарювання у господарських відносинах, здійснюючи тим самим комплекс повноважень з розпорядження майном з метою досягнення економічних та/або соціальних результатів.

Водночас, як переконує виконаний автором ґрунтовний аналіз чинного законодавства України, а також вивчення емпіричних даних, що знайшло вияв у змістовній частині представленого на розгляд дисертаційного дослідження, невирішеними залишаються проблеми, які справляють значний вплив на ефективність реалізації права власності у сфері господарювання та вибір власниками релевантних правових форм здійснення своїх прав у сфері господарювання. Зокрема, у дисертації наголошується на недоліках

законодавства, що визначає засади формування статутного капіталу, особливості розподілу повноважень між органами господарської організації щодо управління, зокрема розпорядження, майном, виконання і правових наслідків договорів, предметом яких є майно, що передане у користування або в якості забезпечення виконання зобов'язань тощо.

Попри вживані з боку держави заходи щодо підвищення якості правового регулювання відносин з реалізації власниками комплексу повноважень з володіння, користування та розпорядження майном з метою організації та здійснення господарської діяльності, дотепер стан законодавства відзначається розпорошеністю відповідних положень між багатьма нормативно-правовими актами, прогалинами у регулюванні, неконкретністю змісту норм та їх суперечливістю між собою тощо. Зазначені вище недоліки національного законодавства у досліджуваній сфері відносин, як справедливо підкреслює Пашинін О.А., потребують якомога скорішого усунення, що сприятиме утвердженню правового господарського порядку.

Важливо відзначити і те, що на тлі недостатності комплексних галузевих досліджень проблематики правових форм реалізації права власності у сфері господарювання, особливо із врахуванням сучасних наукових підходів та концепцій, цінність представленої роботи значно збільшується.

Таким чином, дисертаційне дослідження Пашиніна О.А. спрямоване на поглиблення теоретичного доробку науки господарського права, а також вдосконалення правотворчої та правозастосовної практики в зазначеній сфері.

В контексті вищенаведеного обрання теми дослідження заслуговує на підтримку, адже воно є актуальним для юридичної науки та економічного життя за своїм предметом, поставленою метою, завданнями та результатами їх вирішення.

З огляду на викладене, дисертаційне дослідження є актуальним та перспективним напрямом наукового пошуку.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх новизна

Наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані дисертантом, своєю переважною більшістю, є аргументованими і переконливими. При їх доведенні та обґрунтуванні автором використано широке коло вітчизняних і іноземних наукових джерел з господарського права, національне законодавство, міжнародні акти, проведено аналіз матеріалів судової практики, правової статистики, аналітичних записок тощо.

Джерельну базу роботи можна вважати цілком репрезентативною, оскільки дисертант при проведенні дослідження використав значну кількість наукових та інших джерел. На особливу увагу та підтримку заслуговують використані автором наукові методи, які дозволили ретельно проаналізувати

практику діяльності Конституційного Суду України, Верховного Суду, що заклало ідеологічне підґрунтя для власних наукових положень.

Структура дисертації обумовлена поставленими завданнями та відповідає внутрішньому логічному зв'язку етапів дослідження, складається із вступу, трьох розділів, дев'яти підрозділів, висновків, додатків. Всі розділи та підрозділи за своїм змістом є взаємопов'язаними, взаємоузгодженими, а також засвідчують, що автору вдалося виконати поставлені завдання та досягти мети дослідження.

У дисертації матеріал викладено юридично грамотно і логічно. Ведення наукової дискусії відзначається поміркованою коректністю і аргументованістю. Під час доведення власної позиції дисертант дотримується академічної етики.

Методологічну основу дослідження склали загальнонаукові методи пізнання та спеціальні методи юридичної науки, а саме діалектичний, формально-логічний, системно-структурний, порівняльно-правовий, статистичний. Використання зазначених методів дозволило автору обґрунтувати нові та доопрацювати існуючі науково-теоретичні положення щодо правових форм реалізації права власності у сфері господарювання та розробити пропозиції з вдосконалення чинного законодавства в цій сфері.

Наукова новизна результатів дисертації, яка відображена в тих висновках, положеннях, пропозиціях, що виносяться на захист, полягає в тому, що представлена робота є комплексним, системним господарсько-правовим дослідженням найбільш важливих з теоретичної та практичної точок зору питань, пов'язаних із підвищенням ефективності правових форм реалізації права власності у сфері господарювання.

Заслуговують на підтримку наукові положення, які склали основу новизни дисертаційного дослідження. Так, здобувачем вперше обґрунтовано визначення поняття реалізації права власності у сфері господарювання; визначено умови реалізації права власності, які відображаються у законодавчо закріплених межах, обмеженнях та заборонах щодо здійснення правомочностей власника у сфері господарювання, соціального розвитку та охорони навколишнього середовища, і сприяють дотриманню принципу належної обачності щодо прав людини під час ведення господарської діяльності, закріпленого у Керівних принципах ООН з бізнесу і прав людини; розроблено сучасну концепцію правових форм реалізації права власності в сфері господарювання, яка визначає внутрішній зміст і зовнішній вираз засновницьких, організаційно-управлінських та розпоряджувальних правомочностей власника; охоплює питання використання і вибуття майна з власності для забезпечення повноти прав власника й надання їм юридичного значення в процесі господарської діяльності; передбачає запропонований автором поділ правових форм.

Поряд з положеннями, що представлені у рубриці «вперше», новизною характеризуються і положення, в яких Пашинін О.А. пропонує удосконалити положення або розвинути певні твердження, тези, пропозиції чи висновки.

Так, серед наукових положень, удосконалення яких запропоновано автором, вельми обґрунтованими слід визнати авторські висновки щодо аксіологічного значення правової форми реалізації права власності у сфері господарювання, сутності договору як правової форми реалізації права власності, місця засновницьких повноважень власника із включенням у систему організаційно-господарських зобов'язань, суб'єктів здійснення організаційно-управлінських повноважень, правової природи застави.

Заслужують на підтримку слухні пропозиції автора, які отримали закріплення у категорії «Дістали подальший розвиток», а саме щодо: поняття реалізації права власності у сфері господарювання шляхом конкретизації його правових характеристик; конкретизації змісту реалізації права власності у сфері господарювання; виокремлення видів гарантій реалізації права власності у сфері господарювання; конкретизації організаційно-установчих повноважень щодо реалізації права власності; висвітлення правових аспектів заснування господарських організацій як правової форми реалізації права власності у сфері господарювання; особливостей правового статусу засновника товариства; організаційно-управлінських повноважень як правової форми реалізації права власності у сфері господарювання; юридичної характеристики господарських договорів щодо передання майна у власність або користування як правової форми реалізації права власності у сфері господарювання; акту приймання-передання майна, який укладається на виконання договору про передання майна у власність або користування; обґрунтування помилковості практики застосування законодавства щодо значних правочинів; узагальнення юридично значимих характеристик публічно-приватного партнерства як договірної форми реалізації права власності у сфері господарювання.

Вищенаведені наукові положення є обґрунтованими та заслуговують на підтримку.

Дисертаційне дослідження Пашиніна О.А. виконане згідно з планом науково-дослідної діяльності юридичного факультету Донецького національного університету імені Василя Стуса у межах теми «Господарсько-правове та адміністративно-правове забезпечення сталого розвитку» (ДР №:0122U002339 від 15.04.2022 р.), за яким дисертантом здійснено науково-теоретичну розробку правових форм реалізації права власності у сфері господарювання, визначено шляхи подальшого вдосконалення законодавства та практики його застосування у цій сфері.

Дисертаційна робота за своїм змістом та формою відповідає встановленим нормативним вимогам, профілю спеціальності 081 «Право».

Висновки дисертанта з огляду на розвиток наукових досягнень і практичних напрацювань є цілком обґрунтованими. Рекомендації, запропоновані в роботі, можуть бути використані у правотворчій діяльності, правозастосовній практиці, освітньому процесі та науково-дослідній роботі.

Зокрема, дисертантом підготовлено проєкт Закону України про внесення змін до Господарського кодексу України та деяких законів України щодо удосконалення регулювання відносин власності та пояснювальну записку до нього (Додаток А до дисертації). Додатково здобувачем розроблено Методичні рекомендації щодо реалізації права власності суб'єктами господарювання (Додаток Б до дисертації), які можуть бути використані з метою вдосконалення практики застосування законодавства у сфері господарювання при реалізації права власності шляхом використання певних правових форм. Отримані результати у межах дисертаційного дослідження використовуються в освітньому процесі під час викладання навчальних дисциплін «Господарське право» та «Корпоративне право» (Акт впровадження результатів дисертаційного дослідження № 18-24/12.0-24 від 25.09.2024). Важливо також наголосити на тому, що наукові положення, представлені у дисертаційному дослідженні, можуть стати підґрунтям для подальших наукових розвідок проблематики реалізації права власності у сфері господарювання.

Слід підкреслити, що аналіз змісту анотації засвідчує її відповідність основним положенням, які викладено в тексті дисертації. Вона є узагальненим коротким викладом основного змісту дисертаційного дослідження. Дисертантом стисло окреслено основні результати дослідження та наведено положення наукової новизни.

Анотація відповідає вимогам, встановленим пунктом 2 Вимог до оформлення дисертації, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40.

**Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій,
сформульованих у дисертації, в наукових публікаціях, зарахованих за
темою дисертації**

Результати дисертаційного дослідження викладено у 11 наукових працях, з-поміж яких 5 наукових статей у наукових виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України з присвоєнням категорії «Б», та 6 публікацій за матеріалами міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференцій.

Опубліковані наукові праці повною мірою відображають основні аспекти дисертаційного дослідження. Можна дійти висновку про оригінальність, самостійність і наукову новизну рецензованої роботи, використання автором власних підходів до розв'язання цілої низки питань.

Відсутність порушення академічної доброчесності

З аналізу змісту тексту дисертації вбачається дотримання дисертантом вимог академічної доброчесності. Дисертація Пашиніна О.А. містить посилання на згадані автором у тексті джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей; дотримано вимоги законодавства про авторське право.

У рецензованому дисертаційному дослідженні не виявлено ознак академічного плагіату, фальсифікації та інших порушень, що могли б поставити під сумнів самостійний характер виконаного автором дослідження.

Разом з тим, *деякі висновки та пропозиції, сформульовані Пашиніним О.А.* в дисертаційному дослідженні «Правові форми реалізації права власності у сфері господарювання», *потребують додаткового наукового обґрунтування або можуть слугувати предметом наукової дискусії, а саме:*

1. Зокрема, привертає увагу наукове положення, згідно з яким однією з гарантій реалізації права власності у сфері господарювання визнається здійснення правомочностей власника на свій розсуд, у власних інтересах та з власною метою. В цілому, підтримуючи авторську позицію, вбачається, що дисертанту варто було б взяти до уваги особливості здійснення повноважень власника щодо об'єктів права державної або комунальної власності, зумовлені особливим типом правового регулювання (спеціально дозволений) та відповідним йому принципом «дозволено тільки те, що прямо дозволено законом, все інше заборонено», що знайшли вияв у ч. 2 ст. 19 Конституції України.

2. Напевно було б за доцільне уніфікувати підходи до визначення мети, на досягнення якої спрямовані дії власника майна, обираючи відповідні правові форми реалізації права власності у сфері господарювання. Зокрема, у визначенні поняття «реалізація права власності у сфері господарювання» автор наголошує на задоволенні інтересу власника у досягненні *економічної та/або соціальної мети господарювання*. В той же час, розкриваючи зміст реалізації права власності у сфері господарювання, автор акцентовано виділяє таку складову як визначення юридичної та/або фактичної долі власного майна з отриманням *фінансового або іншого зиску*.

3. Також уніфікації або додаткового пояснення потребують підходи щодо розуміння *організаційно-управлінських повноважень та їх співвідношення з розпоряджувальними правомочностями* власника майна. Зокрема, у висновку щодо сучасної концепції правових форм реалізації права власності в сфері господарювання зазначено, що вона визначає внутрішній зміст і зовнішній вираз засновницьких, *організаційно-управлінських та розпоряджувальних правомочностей* власника. Водночас при визначенні організаційно-управлінських повноважень як правової форми реалізації права

власності у сфері господарювання автор зазначає, що ці повноваження являють собою цілеспрямоване здійснення під час провадження господарської діяльності прав та обов'язків щодо майна, яке складає майнову основу господарювання, зокрема ... *визначення фактичної та/або юридичної долі майна* з метою задоволення інтересу власника у досягненні економічної та/або соціальної мети господарювання.

4. Автор аргументує положення про те, що передання майна в заставу виступає договірною формою реалізації права власності у сфері господарювання. Напевно зазначене твердження потребує уточнення, оскільки, відповідно до ч. 3 ст. 1 Закону України «Про заставу», застава виникає на підставі договору, закону або рішення суду.

Разом з тим, висловлені зауваження не заперечують та не спростовують концептуальних положень дисертаційного дослідження Пашиніна О.А., а тому не впливають на його загальну позитивну оцінку.

Висловлені зауваження свідчать про науковий інтерес, слугують підставою для дискусії, що підвищує якість дослідження та позитивно впливає на високий науково-теоретичний рівень роботи. Дисертація, підготовлена Пашиніним О.А., є самостійною кваліфікаційною науковою працею, виконана дисертантом особисто, містить нові науково обґрунтовані результати теоретичного і практичного спрямування, що мають істотне значення для галузі знань 08 «Право» та вирішують наукове завдання, що полягало в обґрунтуванні нових науково-теоретичних положень та висновків, спрямованих на вдосконалення правового регулювання реалізації права власності у сфері господарювання. Результати дисертації дістали втілення у відповідних наукових публікаціях, що підтверджують особистий внесок дисертанта в розвиток юридичної науки, в цілому, та науки господарського права, зокрема, характеризуються єдністю змісту.

ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК

Дисертація Пашиніна Олександра Анатолійовича «Правові форми реалізації права власності у сфері господарювання» за своїм змістом, актуальністю, новизною одержаних результатів є самостійною завершеною науковою роботою, що містить суттєві положення для розвитку науки господарського права. Робота виконана на достатньо високому теоретичному рівні, її зміст повною мірою розкриває тему дослідження. Наукові положення, висновки та рекомендації, що виносяться на захист, загалом є належним чином аргументованими, достовірними і новітніми. Дослідження має і практичну спрямованість, оскільки містить низку конкретних пропозицій щодо удосконалення чинного господарського законодавства, а також пропозиції щодо правозастосування.

Дисертація «Правові форми реалізації права власності у сфері господарювання» є комплексним дослідженням за відповідним науковим напрямом і відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23.03.2016 № 261 (зі змінами), Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 № 44 (зі змінами), а її автор – **Пашинін Олександр Анатолійович** заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент:

доктор юридичних наук, професор,
заступник директора з наукової роботи,
завідувач відділу проблем модернізації
господарського права та законодавства

Державної установи «Інститут економіко-правових
досліджень імені В.К. Макутова
Національної академії наук України»

Руслан ДЖАБРАІЛОВ

*Підпис доктора юридичних наук, професора
ДЖАБРАІЛОВА Руслана засвідчую:*

В.о. ученого секретаря

Державної установи «Інститут економіко-правових
досліджень імені В.К. Макутова
Національної академії наук України»
кандидат юридичних наук

Олександр ТРЕГУБ

«09» грудня 2024 р.